

UDK 27-4-732-4-675VAT II(497.5)
Primljeno: 30. 8. 2012.
Prihvaćeno: 13. 3. 2013.
Pregledni članak

(NE)OSTVARENE KONCILSKE TEOLOŠKO- -PASTORALNE TEME U HRVATSKOJ CRKVI PASTORAL I KONCILSKA OBNOVA DANAS

Nikola VRANJEŠ

Teologija u Rijeci – Područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Omladinska 1, 51 000 Rijeka
nickvranjes@yahoo.com

Sažetak

Pedeseta obljetnica otvorenja Drugoga vatikanskog koncila povlaštena je prigoda cijeloj Crkvi za razmišljanje i preispitivanje dosadašnjeg tijeka koncilske obnove. Našoj domovinskoj Crkvi ta prigoda mora dodatno pomoći u rasvjetljavanju onih teološko-pastoralnih tema koje je Koncil snažno afirmirao, a koje se u dosadašnjoj pastoralnoj praksi nisu na prikladan način i u dovoljnoj mjeri ostvarile. U ovome radu pokušava se upozoriti na važnost tih tema te na, što je još značajnije, njihovu dodatnu afirmaciju i ostvarivanje. Izdvojeno je deset tema koje predstavljaju svojevrsno uporište razvijenoga pastoralnog djelovanja polazeći od koncilske ekleziologije i pastoralnih naputaka. Iako bi popis sličnih tema mogao biti puno duži, ovdje se zaustavljamo na proučavanju deset tema, budući da bi drukčiji pristup daleko nadišao okvire ovoga rada. Ovdje izdvojene teme u našoj pastoralnoj praksi se ostvaruju, ali ne uvijek na prikladan način. Stoga se u ovome radu, koristeći metodu teološko-pastoralnog raspoznavanja, pokušava upozoriti na one elemente koji su u ostvarivanju izdvojenih tema potrebni dodatne pastoralne aktualizacije.

Ključne riječi: Drugi vatikanski koncil, pastoral, Crkva, pripadnost, aktualizacija.

Uvod

Godina vjere, koju je papa Benedikt XVI. proglasio motuproprijem *Porta fidei*, Crkvu poziva na obnovu u naviještanju, slavljenju i življenju dara vjere. Obnova je to, jednostavno rečeno, našeg obraćenja i našeg odnosa s Isusom

Spasiteljem.¹ U teološko-pastoralnom pogledu to znači da se moraju obnoviti načini razmišljanja, ali i načini pastoralnog djelovanja koji će pomoći da Crkva novim poletom ostvaruje svoje poslanje. No, ta obnova neće biti na prikladan način provediva ukoliko se uvijek iznova ne aktualiziraju koncilski pastoralni poticaji.

Zauzimanje oko obnove vjerskog života s obzirom na uvijek dublje poznavanje sadržaja vjere neodvojivo je od zauzimanja oko prikladnog aktualiziranja čina i stava vjere, tj. prakse vjere. Stoga Godina vjere predstavlja povlaštenu priliku za obnovu pastoralne prakse u cjelini, a osobito s obzirom na dodatnu praktičnu afirmaciju onih koncilskih teološko-pastoralnih tema koje su se u našoj pastoralnoj praksi ostvarivale i danas se ostvaruju, ali čije ostvarivanje ne protječe uvijek na prikladan način i uz korištenje prikladnih pastoralnih modela djelovanja. Zato je vrlo važno prepoznati značenje tih tema i uočiti one elemente koje je u odnosu na njihovu aktualizaciju u postojećoj pastoralnoj praksi nužno mijenjati.

1. *Actuosa participatio*

Tema koja predstavlja svojevrsnu nit vodilju cijelog Koncila i ukupne koncilске pastoralne obnove svakako je aktivno, tj. svjesno i zauzeto sudjelovanje vjernika u liturgiji Crkve. Svi članovi Crkve trebaju biti uključeni u puno i djelatno sudjelovanje u liturgijskim slavljinama. Liturgija, a na poseban način euharistijsko slavlje, životno je surječje i vrhunac kršćanskog života, ali i svih pastoralnih napora Crkve. To odgovara samoj naravi i liturgije i ukupnoga crkvenog života. Upravo zato koncilska konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium* snažno naglašava potrebu aktivnog sudjelovanja članova Crkve u liturgijskim slavljinama.² Pedesetak godina nakon Koncila trebamo si postaviti ozbiljno pitanje koliko je koncilska obnova kod nas uspjela upravo i ponajprije u tome? Drugim riječima, koliko se ostvaruje koncilski zahtjev za aktivnim sudjelovanjem u liturgijskim slavljinama Crkve imajući u vidu poznate pokazatelje ukupnoga vjerskog života naših vjernika. Ti suvremeni pokazatelji vjerskog života jasno daju do znanja da je velik dio onih koji su sudjelovali, ali i onih koji povremeno sudjeluju u liturgiji Crkve, daleko od aktivnog sudjelovanja. Štoviše, u odnosu na broj deklariranih vjernika u

¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Porta fidei – Vrata vjere. Apostolsko pismo u obliku motuproprija pape Benedikta XVI. kojim se proglašava Godina vjere* (11. X. 2011.), Zagreb, 2012., br. 6.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji* (4. XII. 1963.), br. 11, 14, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: SC).

posljednje vrijeme opada ukupno sudjelovanje, a s tim i aktivno sudjelovanje u liturgiji Crkve. Situacija postaje dodatno ozbiljnom ukoliko se uzme u obzir činjenica da su i kod obreda prijelaza (kod kojih se u posljednje vrijeme također uočava određeno opadanje sudjelovanja) motivacije sudjelovanja iz godine u godinu sve manje povezane s istinskim crkvenim kriterijima sudjelovanja u liturgiji Crkve.³ To sve skupa ukazuje na činjenicu ozbiljnog nesrazmjera između aktivnog sudjelovanja u liturgiji na koje poziva Koncil i onoga što većina hrvatskih vjernika ostvaruje u tome pogledu u konkretnosti svoga vjerskog života.

U razradi toga pitanja mora se voditi računa o tome da *actuosa participatio* pretpostavlja razradu triju ključnih elemenata pastoralna sakramenata: priprava – slavlje – život.⁴ Aktivno sudjelovanje u liturgiji kao središnjem elementu pretpostavlja prikladnu pripravu, kao i aktivan kršćanski život koji slijedi iz slavlja Crkve (usp. SC 9). Drugim riječima, u razmišljanje o intenzitetu i kvaliteti aktivnog sudjelovanja vjernika u liturgiji Crkve mora se uključiti pitanje kvalitete i modaliteta pripreme za slavlje, a neodvojivo od toga i pitanje aktivnoga kršćanskog života koji se strukturira polazeći od liturgije Crkve. Promišljanje o tim elementima pastoralnog dinamizma Crkve tiče se svih njezinih članova. Briga oko svjesnog i djelatnog sudjelovanja vjernika u liturgiji jedna je od ključnih dužnosti pastira.⁵ Vjernici laici sa svoje strane moraju ulagati napore kako bi aktivno sudjelovanje u liturgiji bilo izvorištem njihove životne kršćanske prakse. Drugim riječima, cijela Crkva mora se skrbiti oko aktivnog sudjelovanja u liturgiji, svatko u službi, pozivu i ulozi u kojoj je pozvan ostvarivati svoj kršćanski život. Crkva kao zajednica pod vodstvom pastira mora stoga odgovorno promišljati postojeće modele katehetske pripreme za slavlje, koji se vrlo često svode tek na prigodno upućivanje djece i mladih u temeljne elemente nauka i kršćanskog života. Takva priprava ne može biti istinsko uvođenje u otajstva vjere. S druge strane, ostvarivanje modela kršćanskog djelovanja, koje se hrani u liturgiji Crkve, često je prilično oskudno i najčešće ostaje na razini temeljnih zahtjeva određenih poziva u Crkvi, bilo zaređenih osoba, bilo posvećenih, bilo očinskog ili majčinskog poziva i dr. Nužno je proširiti lepezu

³ To postaje vidljivo uspoređujući podatke nekoliko posljednjih istraživanja s obzirom na slavlje obreda prijelaza kod hrvatskih vjernika. Usp. Danijel CRNIĆ, Rituorna dimezija crkvenosti u Hrvatskoj. Komparativni prikaz dosadašnjih socioreligijskih istraživanja, u: *Riječki teološki časopis*, 20 (2012.) 1, 97.

⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008., br. 13.

⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (28. X. 1965.), br. 30, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: CD).

zaduženja i oblika služenja koje Crkva ima na raspolaganju, osobito u odnosu na vjernike laike.⁶

2. Pripadnost Crkvi

Osjećaj i stav vjere Crkve,⁷ a s time i pripadnosti Crkvi kao živoj i aktivnoj zajednici Kristovih vjernika, jedan je od temeljnih izazova pastoralna u Hrvatskoj danas.⁸ Iako podatci posljednjeg *Popisa stanovništva* i dalje pokazuju nešto veće postotke, mislimo da je potrebno ozbiljno uzeti u obzir i podatke iz posljednjeg vala *Europskog istraživanja vrednota* (EVS) iz 2008. godine, koji pokazuju pad denominacijske pripadnosti Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj za 6,0% u odnosu na rezultate istog istraživanja iz 1999. godine.⁹ Pad je zamjetan i s obzirom na realnu i obrednu participaciju.¹⁰ To pokazuje određen trend kretanja u odnosu na pripadnost Crkvi, posebice onu svjesnu i aktivnu, iako ne znači automatski značajan pad u odnosu na položaj i poslanje Crkve u Hrvata. Ipak, možemo se složiti s time da i takav pad pokazuje određene promjene u odnosu na stvarnu pripadnost Crkvi.¹¹ Ona ih sa svoje strane, osobito u odnosu na svoje pastoralno djelovanje, mora sagledati vrlo pažljivo i promatrati ih prije svega u vidu obnove pastoralna u smislu djelovanja koje će ići za što osobnijom, što svjesnijom i što aktivnijom pripadnošću.¹²

⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, Zagreb, 2012., br. 116–117.

⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 12, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: LG).

⁸ Usp. Nikola VRANJEŠ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive*. Excerptum theseos ad Doctoratum in S. Theologia, Roma, 2008., 30.

⁹ EVS iz 1999. godine pokazao je da se u Hrvatskoj katolicima izjasnilo 87,0% ispitanika, dok je 2008. godine taj postotak pao na 81,6% ispitanika. Usp. Ivan RIMAC, *Komparativni pregled odgovora na pitanja u anketi Europskog istraživanja vrednota 1999. i 2008.*, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 449.

¹⁰ Usp. Gordan ČRPIĆ – Siniša ZRINŠČAK, *Dinamičnost u stabilnosti: religioznost u Hrvatskoj 1999. i 2008. godine*, u: *Društvena istraživanja*, 19 (2012.) 1–2, 14.

¹¹ Usp. *Isto*, 8–9. K tome je važno istaknuti i sve jasnije i sve snažnije profiliranje vjerničke i nevjerničke populacije u hrvatskom društvu. Usp. *Isto*, 21.

¹² Usp. Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja*, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 531: »Dobiveni rezultati potvrđuju da se, zasad, na Hrvatsku ne može posve primijeniti zaključak europskih kateheta na kongresu u Lisabonu (2008.), prema kojem – unutar multietničke i multireligijske kulture, koja protežira slobodu i osobno ostvarivanje kao neporecive vrednote – kršćanska vjera nije više stečena činjenica. Vjera sada pripada isključivo osobnoj slobodi i izboru. Radi se, ustvari o promjeni paradigme po kojoj se danas postaje kršćaninom. U novome kulturalnom europskom kontekstu slobode, s jedne strane pruža se prilika za novo, osobno kršćanstvo, a s druge strane suzuje se prostor za *osciliranje* tradicionalno i sociološki orijentiranih

Životno iskustvo zajedništva s Bogom i braćom i sestrama u istoj vjeri, zajedništva kao temeljnog dobra Crkve koje izražava samu njezinu bit,¹³ danas se često teško ostvaruje, osobito na razini župne zajednice.¹⁴ To nije toliko uočljivo na manifestativnoj razini, već u prvom redu na životnoj i duhovnoj razini.¹⁵ Upravo na tim razinama, tj. na planu svakodnevnog života, pripadnost Crkvi kao zajednici, njezinu nauku o vjeri i moralu, izražajnosti njezine vjere, njezinu misionarskom poslanju, vrlo su manjkavi. Stoga se obnova i osnaženje svijesti stvarne životne pripadnosti Crkvi, kao i snažnija konkretna aktualizacija te pripadnosti danas prepoznaju kao temeljni pastoralni prioriteti.

Naši biskupi pozivaju na stalnu brigu oko izgradnje istinskoga crkvenog zajedništva.¹⁶ Ta briga u hrvatskom pastoralu trebala bi danas uključivati obnovu crkvenog zajedništva na najširoj crkvenoj razini. Obnova svećeničkog zajedništva u tome pogledu predstavlja posebno važno područje djelovanja. Pored nje, čini se da najveći izazov ipak predstavlja obnova osjećaja i stvarnog oživotvorenja crkvenosti kod vjernika laika. »Možemo reći da se osnaženje osjećaja crkvenosti vjernika laika općenito mora razvijati u dva smjera, tj. mora obuhvaćati dvije velike skupine vjernika laika koje se danas izdvajaju u hrvatskoj Crkvi. S jedne strane, tu su laici aktivniji u različitim inicijativama i na raznim razinama. Osnaženje njihova osjećaja crkvenosti moralo bi se ostvarivati u smislu da postaju uvijek svjesniji jedinstvenog poslanja cijele Crkve, tj. činjenice da bi različiti naponi morali biti ujedinjeni u jedinstveno pastoralno djelovanje, u sebi razlikujuće, ali jedinstveno, i na taj način izbjegavanja opasnosti elitizma među samim vjernicima.«¹⁷ Uvijek se, naime, mora razvijati svijest vjernika koji su na neki način angažirani u pastoralnim službama i

kršćana, a jednako tako i nominalno oprijedjeljenih kršćana, dok se istodobno traži i pretpostavlja sposobnost svjedočenja s izvornom misijskom, odnosno evangelizacijskom dimenzijom kršćanstva, koja se temelji na evanđeoskom i isusovskom ishodištu. U Hrvatskoj je, uz blagi pad, još uvijek stabilna konfesionalna pripadnost, osobito Katoličkoj crkvi.«

¹³ Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores gregis – Pastiri stada. Postsinodska apostolska pobudnica o biskupu služitelju evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta* (16. X. 2003.), Zagreb, 2003., br. 44 (dalje: PG).

¹⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., br. 5 (dalje: ŽK); Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Zagreb, 2006., 269.

¹⁵ Usp. Nikola VRANJEŠ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive*, 30.

¹⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća* (15.VIII. 2002.), Zagreb, 2002., br. 73 (dalje: NSP).

¹⁷ Nikola VRANJEŠ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive*, 31.

zaduženjima da službe i zaduženja moraju biti tretirani u kontekstu crkvene zajednice i za crkvenu zajednicu.¹⁸ S druge strane, u većoj skupini vjernika nalaze se oni koji Crkvi pripadaju samo deklarativno. Razvijanje osjećaja njihove crkvenosti treba se ostvarivati na višeobličan način koji podrazumijeva različite pastoralno-katehetske projekte i pristupe koji će im pomoći da, polazeći od elemenata prve evangelizacije, pronalaze smisao i značenje Crkve u vlastitom životu.¹⁹

3. Pripadnost župnoj zajednici

Među formama zajedništva koje na konkretnoj razini ostvaruju otajstvo crkvenosti Koncil župi poklanja posebnu pozornost i posebno značenje.²⁰ Jasni i snažni osjećaj pripadnosti župnoj zajednici u tom se pogledu osobito ističe: »U misli i djelovanju vjernika i klera treba njegovati liturgijski život župe i njezin odnos prema biskupu; valja se truditi da osjećaj za župnu zajednicu cvjeta, i to u prvom redu u zajedničkom slavlju nedjeljne mise« (SC 42). Upravo se briga oko osnaženja toga osjećaja i života u skladu s njim danas nalazi među hrvatskim pastoralnim prioritetima (usp. ŽK 96; NSP 96).

Kada je riječ o pripadnosti vlastitoj župnoj zajednici, otvara se cijeli niz pitanja i pastoralnih izazova na koje je Crkva danas pozvana potražiti prikladan odgovor. U tom je pogledu osobito važno uvidjeti značenje elementa teritorijalnosti.²¹ Potrebno je obnovljeno vrednovanje toga načela koje je, u određenom smislu, ključno za župnu pripadnost. No, u našoj aktualnoj pastoralnoj praksi i to pitanje, ali i pitanje ukupnog osjećaja za župno zajedništvo, povezano je s pitanjem modela i načina pastoralnog djelovanja u župi koji zahtijevaju postati više osobnim oblicima pastora koji će voditi do prikladnih oblika pastora zajednice. Na taj način župa će moći biti doživljavana kao duhovna obitelj i novi dom vjernika, a ne tek kao prostor zado-

¹⁸ Usp. Zoila L. DIAZ, *Baptism and Baptised in the Church Leadership*, u: NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS – SUBCOMMITTEE ON LAY MINISTRY – COMMITTEE ON THE LAITY, *Together in God's Service. Toward a Theology of Ecclesial Lay Ministry*, Washington, 2001., 55.

¹⁹ Usp. Nikola VRANJEŠ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive*, 31.

²⁰ Usp. SC 42: »Kako biskup ne može sam u svojoj Crkvi uvijek i posvuda predsjedati svemu svojem stadi, on mora uspostaviti zajednice vjernika, među kojima se ističu župe uređene po mjestima pod pastikom koji zamjenjuje biskupa; one na neki način predstavljaju vidljivu Crkvu rasprostranjenu po cijelom svijetu.«

²¹ Usp. Denis BIJU-DUVAL, *La Chiesa presente e operante nella parrocchia*, u: PONTIFICIUM CONSILIUM PRO LAICIS, *Riscoprire il vero volto della parrocchia*, Città del Vaticano, 2005., 58.

voljavanja religijsko-kulturalnih potreba. I mi moramo najozbiljnije uzeti u obzir tvrdnju koju ističu inozemni stručnjaci, tvrdnju da župnu zajednicu pohađaju mnogi vjernici koji je ne doživljavaju kao vlastiti dom, kao »mjesto« gdje mogu uistinu »prebivati« ili u kojemu se, duhovno oblikovani u novi život vjere, osjećaju kao u obitelji.²²

Kao što je već dobro poznato u našoj crkvenoj javnosti, osjećaj župne pripadnosti predstavlja specifično pitanje u odnosu na djelovanje pokreta i skupina unutar Crkve. To je danas izuzetno aktualno, a čini se da postaje sve aktualnijim. Činjenica je, naime, da brojni aktivniji vjernici svoj crkveni angažman shvaćaju isključivo u smislu aktivnosti unutar pokreta ili skupine kojoj pripadaju, dok se angažman u okviru vlastite župe često ili zanemaruje ili svodi tek na simboličnu razinu. To su pitanje posebno tematizirali i naši biskupi u dokumentu o obnovi župne kateheze.²³ Pokreti i skupine vjernika zato nužno trebaju djelovati na što boljem usklađivanju vlastitog angažmana sa župnim pastoralom. Župa, s druge strane, djelovanje pokreta i skupina vjernika treba prihvatiti kao priliku za novu evangelizaciju, a ne kao nadmetanje.²⁴

Vrlo zahtjevan izazov koji danas stoji pred župnom zajednicom jest obnavljanje njezine značenjske crkvene pojavnosti, njezine »signifikativnosti« u odnosu prema svijetu i društvu. Pred župom danas stoji zadatak da kao zajednica Kristovih učenika okupljenih na jednom mjestu, tj. na određenom kulturalno-društvenom prostoru, predstavlja lice Crkve kao značenjske zajednice za smisao i temeljna opredjeljenja ljudi.²⁵ Obnovljenim snagama djelovati na stalnoj izgradnji župe kao istinske crkvene zajednice u kojoj je moguće uistinu živjeti kao Kristovi vjernici, u kojoj je moguće iskusiti ambijent za skladan rast u vjeri, za evangelizaciju i za katehezu, u kojoj je moguće ostvarivati odgojne, molitvene, karitativne i kulturalne zadaće – to je istinski zadatak Crkve u Hrvata danas.²⁶ Bez značenjskoga crkvenog ambijenta za život i

²² Usp. Gianfranco CALABRESE, *Chiesa di Cristo, chi sei?, Riflessioni e schede di lavoro per educare i collaboratori e i laici in parrocchia al senso della Chiesa*, Milano, 2005., 9.

²³ Usp. ŽK 96: »U isto je vrijeme nužno stvarati svijest o angažmanu u vlastitoj župnoj zajednici, ne toliko grupirati se u neke 'centre', isključivo radi osobnog zadovoljstva. Takvi često nisu ni svjesni da udaljavanjem od svoje župne zajednice osiromašuju njezin duhovni život i svjedočenje te da pogoduju njezinu osipanju...«

²⁴ Usp. Nikola VRANJEŠ, Pastoral između tradicionalizma i progresivizma, u: *Riječki teološki časopis*, 19 (2011.) 1, 50–52.

²⁵ Usp. Franco CARNEVALI, Ripensare i luoghi della sinodalità: costruire comunità in parrocchia, u: Paola BIGNARDI (ur.), *La parrocchia nel cambiamento*, Roma, 2003., 117.

²⁶ Usp. Nikola VRANJEŠ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive*, 33.

autentičan i skladan rast vjere nije moguće očekivati ni veći angažman članova župne zajednice u bilo kojem pogledu.²⁷ Takav angažman ima i svoje druge pretpostavke. Samo istinski i ozbiljan duhovni, obiteljski i župni život može dati doprinos stvaranju kršćanskog ambijenta u kojemu će biti moguće ostvarivati autentičnu crkvenu pripadnost. Obnova župe u njezinoj najznačajnijoj dimenziji, tj. u njezinoj sakramentalnoj ulozi (u najširem značenju riječi) omogućit će skladan unutarnji život zajednice, kao i prikladno ostvarivanje njezina poslanja *ad extra*.²⁸

4. Organski značaj crkvenog zajedništva

U dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* značaj crkvenog zajedništva nazvan je organskim (usp. LG 11). U odnosu na pastoralno djelovanje to u prvom redu znači potrebu usklađenog i cjelovitog pastorala. U tom se pogledu u koncilskom dekretu *Christus Dominus* naglašava potreba jedinstvenog i složenog pastorala u svim njegovim vidovima (usp. CD 17). O značenju organskog karaktera crkvenog zajedništva papa Ivan Pavao II. kaže: »Crkva je jedna organska zajednica koja se ostvaruje u koordiniranju različitih karizmi, službi i služenja, radi postizanja zajedničkog cilja koji je spasenje. Biskup je odgovoran za ostvarenje tog jedinstva u različitosti potičući, kako je bilo rečeno na sinodskoj skupštini, sinergiju različitih djelatnika, tako da bude moguće zajedno prijeći zajednički put vjere i poslanja... Crkveno zajedništvo u svojoj organičnosti upozorava na biskupovu osobnu odgovornost, ali također pretpostavlja sudjelovanje svih skupina vjernika, budući da su suodgovorni za dobro partikularne Crkve koju oni čine. Ono što jamči autentičnost tog organskog zajedništva jest djelovanje Duha, koji je djelatatan bilo u biskupovoj osobnoj odgovornosti bilo u sudjelovanju vjernika u njoj. Duh je, naime, taj koji je, utemeljujući krsnu jednakost svih vjernika kao i karizmatsku i ministerijalnu različitost svakoga, kadar učinkovito ostvariti zajedništvo« (PG 44).

Crkvena organičnost, dakle, vlastiti temelj ima u samoj naravi crkvenog zajedništva. Ostvarivanje te organičnosti u Crkvi u Hrvata danas treba biti promovirano ponajviše u smislu ostvarenja načela suodgovornosti i suradnje svih vjernika u crkvenom poslanju.²⁹ Riječ je o načelima koja su u određenoj

²⁷ Usp. Victor J. KLIMOSKI – Kevin J. O'NEIL – Katarina M. SCHUTH, *Educating Leaders for Ministry. Issues and Responses*, Collegeville, 2005., 87.

²⁸ Usp. Nikola VRANJEŠ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive*, 34.

²⁹ Više o značenju tih principa vidi u: *Isto*, 9–21.

mjeri poznata u crkvenoj javnosti, no čija je praktična aktualizacija vrlo manjkava. Uglavnom se djelovanje Crkve još uvijek najvećim dijelom promatra samo kroz djelovanje klera. Angažman vjernika laika, osobito njihovo suodgovorno djelovanje na širem društvenom planu, tek treba ozbiljnije ostvarivati. Bez oživotvorenja crkvene organičnosti u tome pogledu, ni ostali prioriteta i načini djelovanja neće se ostvarivati na prikladan način.

Kao specifična oznaka oživotvorenja organičnosti u svim njezinim vidovima u Hrvatskoj danas ističe se potreba osnaženja djelovanja vjernika laika da poduzimaju i ostvaruju na vlastitu inicijativu one aktivnosti za koje nije potreban nikakav mandat crkvene hijerarhije, što Koncil također ističe (usp. LG 37). Upravo u toj dimenziji vjernici laici imaju brojne mogućnosti ostvarenja organičnog karaktera crkvenog zajedništva, no ni kao pojedinci ni u okviru pokreta i zajednica ne ostvaruju ga dovoljno.³⁰ I jedan i drugi način apostolata laika još uvijek su prilično autoreferencijalni. I u jednom i u drugom pogledu laici uglavnom čekaju da najveći udio u crkvenom poslanju ostvari kler ili barem da kler dade sve moguće impulse i pokrene sve moguće inicijative. Stoga je pitanje aktivnoga katoličkog laikata jedno od ključnih pitanja naše Crkve danas.

5. Aktivan katolički laikat

Iz istaknutih tvrdnji vidljivo je, dakle, da je promocija aktivnoga katoličkog laikata jedan od hrvatskih pastoralnih prioriteta. Ta promocija mora biti ukorijenjena u koncilskom nauku i koncilskim poticajima za djelovanje laika. Vjernicima laicima Koncil je posvetio poseban dokument *Apostolicam actuositatem*. Već sam njegov početak podsjeća na činjenicu nužnosti i apsolutne potrebitosti aktivnog sudjelovanja vjernika laika u poslanju Crkve.³¹ Važno je uočiti činjenicu da Koncil najprije snažno ističe potrebu jačanja apostolata laika u novije vrijeme: »Naše, pak, vrijeme ne zahtijeva manju revnost laika; štoviše, današnje prilike iziskuju da njihov apostolat bude jači i širi...« (AA 1). Apostolat vjernika laika mogao bi se kratko opisati u ovoj koncilskoj rečenici: »Njihovoj već pravilno oblikovanoj savjesti pripada da božanski zakon bude upisan u životu zemaljske zajednice.«³² Dakle, obnovu vremenitog poretka laici moraju pre-

³⁰ Usp. *Isto*, 22.

³¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apostolatu laika (18. XI. 1965.), br. 1, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: AA).

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. XII. 1965.), br. 43, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: GS).

uzeti kao svoju specifičnu zadaću (usp. AA 7). Laici zauzimaju poglavito mjesto u zadaći unošenja Kristova svjetla u svjetovne oblike života (usp. LG 36).

Pored toga što se među naše hitnije pastoralne probleme može uvrstiti ostvarivanje temeljnih koncilskih poticaja za djelovanje vjernika laika, moramo dodati specifičnu problematičnu notu naše pastoralne stvarnosti, a to je izuzetno manjkavo ostvarivanje onoga koncilskog poziva koji je upućen u prvom redu laikima: »da se kršćanskim duhom prožmu mentalitet i navike, zakoni i ustrojstvo zajednice u kojoj laici žive...« (AA 13). To prožimanje Koncil vidi vlastitom zadaćom i obvezom laika (usp. AA 13). Specifičnost njihova poslanja Koncil visoko cijeni. Stoga i poziva pastire da vjernicima ostave onu ulogu koja njima pripada s obzirom na djelatno sudjelovanje u izgradnji Kristova otajstvenog Tijela (usp. CD 16). Naša pak pastoralna i društvena stvarnost svjedoči o aktivnom djelovanju svjesnih pojedinaca i nešto pokreta i skupina, ali još smo daleko od toga da možemo govoriti o razgranatom i organiziranom djelovanju našeg laikata, barem u njegovu većem dijelu. Razlozi za to su brojni i vrlo složeni.

Jasno je da praktično ostvarivanje iznesenih koncilskih poticaja za djelovanje laikata u našoj domovinskoj Crkvi danas predstavlja poseban izazov. Čini se da temeljno pitanje od kojega treba krenuti u razmišljanju o aktivnom laikatu danas nije pitanje modela djelovanja, već pitanje kako uopće pokrenuti, kako angažirati naš laikat? To se pitanje u prvom redu tiče poziva na ozbiljan duhovni i moralni život, ali je neodvojivo i od pitanja načina formacije naših vjernika laika.³³ Formacija je jedan od temeljnih preduvjeta apostolata (usp. AA 28). Oblici formacije moraju biti sukladni svjetovnom značaju laika, kao i posebnostima oblika duhovnog života specifičnog za njih (usp. AA 29). S obzirom na to pitanje, naša Crkva je još uvijek u svojevrsnom traženju.

Nadalje, kako se ističe u koncilskim tekstovima, laici Crkvu trebaju učiniti vidljivom u svim onim oblicima i prilikama života gdje su prisutni (usp. LG 33). Eklezijalna narav njihova poslanja morala bi se očitovati u njihovu svakidašnjem življenju i djelovanju. Upravo eklezijalna dimenzija, njezino vidljivo prezentiranje i očitovanje brojnim vjernicima laikima danas predstavlja poseban izazov. Novija istraživanja to potvrđuju. Iz njih je vidljivo jasno pozicioniranje unutar vjerničke populacije prema kojem se religioznost kao

³³ To pitanje postaje važnije ukoliko se uzmu u obzir suvremeni pokazatelji koji jasno daju do znanja određenu zainteresiranost većine vjernika za pitanja o Bogu i vjeri, ali u isto vrijeme i vrlo visoku razinu neodređenosti, bremenitosti, vjerskog neznana i nejasnoća s obzirom na tu njihovu zainteresiranost. Usp. Gordan ČRPIĆ – Siniša ZRINŠČAK, *Dinamičnost u stabilnosti: religioznost u Hrvatskoj 1999. i 2008. godine*, 11.

takva prilično cijeni, ali crkvenost je u opadanju.³⁴ Uzmu li se, k tomu, u obzir pokazatelji koji pokazuju distanciranje dobrog dijela vjerničke populacije od crkvenih shvaćanja u odnosu na bitne elemente vjere, kao što su sakramenti,³⁵ te priklanjanje nekim privatističkim načinima razmišljanja u odnosu na te elemente,³⁶ postaje jasno koliko je pitanje eklezijalnog karaktera života i djelovanja vjernika laika aktualno pitanje.

6. Dijalog sa suvremenim društvom

Kao jednu od primarnih zadaća Crkve u suvremenom svijetu Koncil ističe potrebu evangelizacijskog dijaloga sa suverenim društvom (usp. GS 92). Nakon što je svijet određen kao mjesto kušnje, ali u prvom redu kao Božje stvorenje (usp. GS 2), u konstituciji *Gaudium et spes* ističe se: »Stoga Koncil, svjedočeći i izlažući vjeru svega Božjega naroda što ga je Krist otkupio, ne može rječitije dokazati svoju povezanost, poštovanje i ljubav prema cijeloj ljudskoj obitelji u koju je Božji narod smješten negoli tako da s njome započne razgovor o tim različitim problemima, donoseći svjetlo izneseno iz evanđelja te stavljajući ljudskom rodu na raspolaganje one spasonosne sile koje sama Crkva pod vodstvom Duha Svetoga prima od svojega Utemeljitelja. Valja naime spasiti ljudsku osobu i obnoviti ljudsko društvo. Stoga će stožerom svega našega izlaganja biti čovjek – i to jedan i cijeli, s dušom i tijelom, sa srcem i savješću, s umom i voljom« (GS 3). Stav dijaloga u odnosu na suvremeni svijet i njegove probleme Koncil ističe i s obzirom na neka posebna pitanja, npr. u odnosu na pitanje ateizma (usp. GS 21) kao i u odnosu na izgradnju ljudskog društva (usp. GS 23).

U ovom pogledu potrebno je zapitati se koliko smo uspjeli ostvariti koncilski poziv najprije na upoznavanje i razumijevanje svijeta u kojemu živimo? (usp. GS 4). Nadalje, koliko smo svjesni društvene i kulturalne preobrazbe o kojoj govori Koncil, a koja zahvaća i vjerski život? (usp. GS 4–7). Koliko je naš pastoral sposoban suočiti se s tim promjenama? Nije li kultura često isključivo

³⁴ Usp. Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja*, 540.

³⁵ Istraživanja pokazuju da čak među redovitim vjernicima postoji visok postotak onih koji npr. krštenje shvaćaju na prilično »magijski« način u smislu da je važno kako dijete ne bi snašlo kakvo zlo. Usp. Zvonko PAŽIN – Karlo VIŠATICKI, *Značenje krštenja djece u Hrvatskoj*, u: Pero ARAČIĆ – Ivo DŽINIĆ – Biljana HLAVACEK (ur.), *Kršćanski identitet i obitelj*, Đakovo, 2011., 308.

³⁶ Usp. Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja*, 546.

područje propitivanja dozvoljenoga (što je također potrebno), bez da se u isto vrijeme prepoznaju i pozitivni elementi kulturnog napretka? Sve su to pitanja koja snažno odzvanjaju u aktualnoj crkvenoj praksi.

Osobito je važno raspoznavanje određenih oblika pastoralnog djelovanja za koje se očekivalo da su uglavnom nadiđeni, ali koji danas, u određenoj mjeri, ponovno postaju vrlo aktualni. Riječ je o načinima djelovanja osobito karakterističnima za neke skupine i pokrete vjernika koji, u dobroj namjeri očuvanja istinskoga vjerskog života, gaje zatvorenost, a u određenim slučajevima i netrpeljivost prema suvremenoj kulturi kao takvoj. K tomu se mogu dodati i neki oblici tradicionalnijih pristupa u župnom pastoralu koji ga svode samo na osnovne pastoralne aktivnosti. Logično je da takvi pristupi ne omogućuju aktivan pastoralni pristup kulturi, a upravo je to ono što Koncil traži. Kritičnost spram negativnih i loših pojava u suvremenoj kulturi svakako je nužna, no kršćani ne mogu i ne smiju ostati isključivo na toj razini, već moraju prepoznati i pozitivne elemente kulturnog napretka i obogaćivati ih svjetlom evanđelja.

7. Pastoral kulture

Dijalog sa suvremenom kulturom usko je vezan uz specifično područje djelovanja koje zovemo pastoralom kulture. Pastoral u cjelini kao svoj bitni cilj ima inkulturaciju evanđeoske poruke u svaku kulturu u svakom narodu.³⁷ Zato je pastoral kulture bitna i neodvojiva sastavnica ukupnog djelovanja Crkve. S obzirom na ispravnu promociju kulturnog napretka u koncilskim dokumentima ističe se važnost uvažavanja činjenice promijenjenih uvjeta i otvaranja novih putova usavršavanja kulture (usp. GS 54).

Kultura treba zauzeti svoje legitimno mjesto u cjelovitom čovjekovu pozivu (usp. GS 57). Drugim riječima, ljudski život mora biti ostvarivan u različitim legitimnim formama kulturalnog izražavanja. Pritom se misli na forme ljudskoga manualnog rada, ali i na znanstveni trud, na tehničko umijeće, na umjetničko stvaranje i sl. U tim i po tim formama čovjek treba pridonijeti Stvoriteljevu djelu u povijesti i usavršavanju sebe te ostvarivanju Kristove zapovijedi ljubavi prema braći i sestrama (usp. GS 57). Pastoralne mogućnosti danas u prvom redu treba aktualizirati u smislu pastoralna novijih načina i oblika kulturalnih aktivnosti koji su danas osobito zastupljeni u suvremenoj

³⁷ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA DUHOVNU BRIGU OKO SELILACA I PUTNIKA, *Hodočašće u Velikom jubileju 2000.*, Zagreb, 1998., br. 33.

civilizaciji, kao što su turizam, putovanja, šport, slobodno vrijeme i sl. (usp. GS 61). Crkva je pozvana tražiti nove putove pastoralnog pristupa u tim i drugim oblicima života i rada ljudi današnjice. Laici imaju poglavitu ulogu u evangelizaciji kulture (usp. LG 36).

U našoj su aktualnoj pastoralnoj praksi još uvijek uglavnom dominantni oni oblici djelovanja koji su usmjereni ostvarivanju samo temeljnih oblika pastoralna, kao i razvitku samo nekolicine pastoralnih područja koja su se u posljednjih pedesetak godina uspjela donekle profilirati. Takve pastoralne postavke trebaju i u mentalitetu i u praksi doživjeti promjenu. Ta potreba postaje jasnija ukoliko se uoči koncilski poziv da i oni, ako ih možemo tako nazvati, uhodani oblici djelovanja bivaju uvijek više osuvremenjivani u smislu prikladnog odgovaranja za uvijek nove potrebe.³⁸

8. Stalno osuvremenjivanje pastoralna

Koncilski Dekret o pastoralnoj službi biskupa u Crkvi *Christus Dominus* kao jednu od primarnih dužnosti biskupa u odnosu na izobrazbu svećenika ističe, između ostalog, potrebu dubljeg poznavanja novih oblika pastoralnog djelovanja (usp. CD 16). U koncilskom dekretu o apostolatu laika, s druge strane, upozorava se na problem zastarjelih metoda u apostolatu (usp. AA 19). Ti zahtjevi prepoznatljivi su i u koncilskom pozivu koji glasi: »Oblici apostolata trebaju se na pravi način prilagoditi današnjim potrebama...« (CD 17). Crkva, dakle, mora tražiti uvijek nove putove i načine priopćavanja Riječi. »Pravi apostolat traga za prigodama u kojima će riječima navijestiti Krista bilo onima koji ne vjeruju, kako bi se priveli k vjeri, bilo onima koji vjeruju, kako bi se poučili, učvrstili i potaknuli na gorljiviji život: 'Kristova nas naime ljubav sili [na to]' (2 Kor 5,14), a u srcima svijtu trebaju odjekivati one Apostolove riječi: 'Jao meni ako ne budem naviještao evanđelje' (1 Kor 9,16)« (AA 6).

Pastoralno djelovanje potrebno je, dakle, stalnog osuvremenjivanja. Pastoral u Hrvatskoj danas se nalazi pred izazovom ponavljanja uobičajenih metoda i modela djelovanja i aktualizacije tek ponekih ili prigodnih novijih

³⁸ Primjer takva koncilskog nastojanja predstavljaju upute s obzirom na karitativno djelovanje Crkve: »Karitativna djelatnost danas može i mora obuhvatiti uopće sve ljude i sve oblike potreba. Gdje god se nalazili oni koji nemaju hrane, pića, odjeće, stana, lijekova, posla, poduke, prijeko potrebnih sredstava za pravi ljudski život te su mučeni bijedom ili narušenim zdravljem i trpe progonstvo ili su u tamnici – tamo kršćanska ljubav mora tragati za njima i pronalaziti ih te ih zauzetom skrbi tješiti i pružanjem pomoći pridizati...«, AA 8.

oblika djelovanja, osobito u okviru župe. Teološko-pastoralna metodologija, kao i pastoralna projektnost, trebale bi biti puno više afirmirane u pastoralu u našoj domovinskoj Crkvi. Te su teme još uvijek na marginama naše pastoralne stvarnosti i ne smatraju se osobito važnima. No, upravo je to jedan od razloga manjkavog osuvremenjivanja pastoralna.

K tomu pridolazi i pitanje trajne formacije svih sudionika u pastoralnom djelovanju Crkve. Osuvremenjivanje pastoralna bez trajne formacije predstavlja neostvarivu zadaću. Iako se danas u našoj domovinskoj Crkvi provode brojni kvalitetni programi trajne formacije, osobito svećenika, mora se istaknuti i činjenica da je trajna formacija kod dobrog dijela sudionika više shvaćena kao još jedna od obveza, nego kao prilika za usavršavanje i osuvremenjivanje vlastitog pastoralnog djelovanja. Stoga je najprije potrebno aktualizirati promjene na razini mentaliteta u smislu shvaćanja bitne povezanosti teorije i prakse, teologije i pastoralna, potrebe stalnog usavršavanja u poznavanju nauka Crkve i teologije i konkretnog pastoralnog angažmana. Upravo je nesklad u tome odnosu i pokušaj ostvarivanja pastoralnih aktivnosti samo na temelju nekad usvojenih temeljnih teoretskih pretpostavki ključan problem manjkavog osuvremenjivanja pastoralne prakse.

9. Poosobljeno pastoralno djelovanje

Koncilski dokumenti donose jasne naznake o tome da stil pastoralnog djelovanja Crkve mora biti takav da se skladno ostvaruje zajedničarski karakter Crkve, ali da se uvijek poštuje dostojanstvo svake osobe, tj. da se u crkvenoj zajednici nitko ne osjeća tuđincem (usp. PO 9). Takav stil djelovanja podrazumijeva poosobljeni pristup u pastoralu koji će, izbjegavajući zamke paternalizma, birokratizma i sl., omogućiti ostvarivanje i osobnog apostolata i pastoralna zajednice. U zadaći naviještanja Riječi potrebno je, između ostalog, paziti na uvijek različiti put svake osobe, ističe papa Ivan Pavao II.³⁹ Konkretni čovjek u svim dimenzijama svoga života mora biti u središtu pozornosti Crkve. Isti papa u dokumentu *Christifideles laici* ističe: »Biti član Crkve nimalo ne umanjuje činjenicu da je svaki kršćanin jedinstveno i neponovljivo biće, nego upravo jamči i promiče dublji smisao te jedinstvenosti i neponovljivosti, kao izvor različitosti i bogatstva za cijelu Crkvu. U tom smislu Bog u Isusu Kristu poziva svakoga njegovim nezamjenjivim

³⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte – Ulaskom u novo tisućljeće. Apostolsko pismo na završetku Velikoga jubileja godine 2000.* (6. I. 2001.), Zagreb, 2001., br. 40.

imenom.⁴⁰ Na taj način Crkva ostvaruje osobni i egzistencijalni stil Isusova djelovanja.⁴¹

Polazeći od tih riječi, postaje jasno da pastoralno djelovanje kao svoju nužnu i nezaobilaznu komponentu mora imati poosobljenu dimenziju djelovanja koja se aktualizira u različitim prilikama i na različite načine. U dokumentu *Na svetost pozvani* naši biskupi sažimaju tu potrebu ističući, s obzirom na svećenike, da »posebnu pozornost trebaju posvećivati individualnom pastoralu, i polazeći od toga izgrađivati zajedničarsku dimenziju« (NSP 79). Putem takva pristupa pastoralu bit će moguće ostvariti istinsku brigu lokalne Crkve za konkretne osobe.⁴² Samo na taj način može se ostvarivati poziv svih vjernika da pridonose dobru cijele Crkve putem aktualiziranja darova koje su primili od Boga (usp. 1 Kor 12,7).

Pored brojnih dobrih i pozitivnih elemenata, aktualna pastoralna situacija ukazuje i na prevladavajući masovni pristup u pastoralu. Još uvijek su dosta prisutni tradicionalistički, birokratistički i paternalistički elementi. No, ne manjka ni pojava sa suprotnim predznakom, tj. onim progresivističke provenijencije.⁴³ Takve pojave dovode do tzv. pastoralne anonimnosti i do drugih štetnih pojava.⁴⁴ Osobito se u dimenziji pastoralna župne zajednice osjeća nastojanje da se izgrađuje zajedničarska dimenzija, ali se ne vodi dovoljno računa o poosobljenom pastoralnom pristupu. Na taj način često nastaju forme zajedništva u kojima se osobe ne osjećaju prihvaćenima.⁴⁵ Pokreti i skupine koje paze na to imaju puno veće uspjehe u djelovanju. Dodatni problem predstavljaju pretežita nastojanja za oživotvorenjem manifestativnog i rezidencijalnog pastoralna.⁴⁶ Sve to pokazuje da je razvitak poosobljenog stila pastoralnog djelovanja jedan od ključnih imperativa ovoga vremena.

⁴⁰ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Zagreb, 1997., br. 28 (dalje: CL).

⁴¹ Usp. Riccardo TONELLI, *Per una pastorale giovanile al servizio della vita e della speranza. Educazione alla fede e animazione*, Leumann (Torino), 2002., 29.

⁴² Usp. Denis BIJU-DUVAL, *La Chiesa presente e operante nella parrocchia*, 57; Robert J. HATER, *The Catholic Parish. Hope for a Changing World*, New York – Mahwah, 2004., 138.

⁴³ O ovoj problematici više vidi u: Nikola VRANJEŠ, *Pastoral između tradicionalizma i progresivizma*, 37–56.

⁴⁴ Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve*, 54.

⁴⁵ Usp. Nikola VRANJEŠ, *I fedeli laici nella missione della Chiesa in Croazia oggi. Sfide e prospettive*, 38.

⁴⁶ Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve*, 57.

10. Dragovoljstvo kao stil služenja

Koncilski dokumenti jasno ističu dragovoljan način djelovanja članova Crkve (usp. GS 88). Vjernici laici, osobito mladi, pozvani su i na vlastitu inicijativu i bezinteresno ostvarivati djela ljubavi i pomoći bližnjima. Takav način djelovanja treba biti prepoznat kao istinski oblik kršćanskog služenja u Crkvi i svijetu. Dragovoljstvo obuhvaća široko područje osobnog apostolata, ali i područje crkvenih služba i zaduženja. I unutar njih, osobito onih koje ostvaruju vjernici laici, otvara se široko polje dragovoljnog djelovanja. Većina takvih služba i zaduženja ostvaruje se na dragovoljnoj osnovi.

U našoj domovinskoj Crkvi dragovoljstvo se ostvaruje u različitim oblicima služenja. No, ono je često prisutno više kao netematizirani i neposviješteni oblik služenja. Ono što mu nedostaje jest organiziranost i strukturalna određenost na razini pastora zajednice. Organizirane skupine dragovoljaca još uvijek su malobrojne i često djeluju tek na prigodnoj razini. Dragovoljstvo, stoga, najprije treba biti shvaćeno kao autentičan i nezaobilazan element kršćanskog zajedništva i vlastiti oblik služenja u Crkvi i svijetu. Dragovoljstvo bi trebalo postati izričajem autentične kulture čovjeka.⁴⁷ U skladu s tim, u našoj domovinskoj Crkvi trebamo mnogo više poraditi na tome da svi njezini članovi shvaćaju i žive različite forme dragovoljnog služenja ne kao izvanrednu obvezu, već kao sastavni način izražavanja vlastitoga vjerskog života.

Iako bi detaljna razrada načina i oblika dragovoljnog djelovanja kršćana u Hrvatskoj danas daleko prešla okvire ovog rada, valja ovdje istaknuti još jedan od temeljnih izazova dragovoljstva, a to je način i intenzitet povezanosti takva djelovanja vjernika i njihove vjere.⁴⁸ Točnije rečeno, često je vrlo teško razvidna autentična kršćanska vjerska motivacija dragovoljstva po kojoj se ono strukturalno razlikuje od humanitarnog djelovanja kao takva. Njegova kršćanska karitativna određenost i prepoznatljivost vrlo često ne dolazi do izražaja. Na taj način djelovanje iz vjere, kojega je jedan od eminentnih izričaja dragovoljni angažman, vrlo lako ostaje u sjeni općeljudskog humanitarnog angažmana, koji po sebi može biti dobar, ali sam po sebi za kršćane ne može postati jednim od temeljnih izričaja njihove vjerničke odgovornosti. Kada se k tome uzme u

⁴⁷ Usp. Jerko VALKOVIĆ, Volonterstvo: navještaj nove kulture, u: *Lada*, 6 (2011.) 2, 3: »Važno je spomenuti da volonterstvo nije u prvom redu vršenje određenih službi, nego stvaranje nove kulture i novog načina djelovanja. A takva nova kultura u svojim temeljima sadrži mnoge evanđeoske vrijednosti, koje su u crkvenoj tradiciji bile prisutne na različite načine.«

⁴⁸ O identitetu kršćanskog dragovoljca više vidi u: Veronika RELJAC, Volonterstvo: arena uzajamnog altruizma, u: *Lada*, 6 (2011.) 2, 16–17.

obzir činjenica da je dragovoljan način djelovanja sastavni dio evangelizacije,⁴⁹ onda postaje jasnom važnost prepoznavanja i uvažavanja vlastitih kršćanskih motiva djelovanja. Nadalje, važno je uvažavati činjenicu da dragovoljstvo u evangelizacijskoj perspektivi postaje konkretnim izričajem kršćanske nade. »Vjernici će u takvom djelovanju nazrijeti hod prema ostvarenju kraljevstva Božjega kao stvarnoj budućnosti čovječanstva. Riječ je dakle o uspostavljanju odnosa između ljubavi i nade, između kraljevstva Božjega i konkretnih potreba. Bez prisutnosti nade u kraljevstvo, volonterstvo gubi svoje kršćansko značenje te postaje dijelom društvenih službi.«⁵⁰

11. Povezanost duhovnog i svakidašnjeg života

Na kraju je vrlo važno upozoriti na onaj element koji je nosivi za sve ostale i koji ih u bitnom određuje, a to je skladna povezanost duhovnog i svakidašnjeg života. Zapravo, kršćanin je pozvan živjeti jedan i cjelovit život u kojemu je duhovna komponenta središnja i neodvojivo povezana sa svim ostalim sastavnicama. U koncilskoj konstituciji *Gaudium et spes* nalazi se jasna uputa o potrebi stalnog povezivanja duhovnog i svakidašnjeg života (usp. GS 43). To je osobito aktualno s obzirom na djelovanje vjernika laika, zbog specifičnosti njihova poziva u odnosu na svijet (usp. AA 4). Povezivanje istine evanđelja s konkretnim životnim okolnostima treba, dakle, postati životnim kršćanskim umijećem Kristovih vjernika (usp. PO 4). *Actuosa participatio* u liturgiji Crkve i duhovno-molitveni život neodvojiv od nje svoj skladni nastavak imaju u svakodnevnoj praksi ukupnog kršćanskog življenja i to u svim legitimnim oblicima životnog ostvarenja čovjeka.

Takvo viđenje cjelovita kršćanskog života danas je osobito na kušnji u aktualizaciji više pogrešnih stavova koji se mogu pronaći u nekoliko pravaca življenja duhovnosti koje bismo mogli svesti na tri osnovna. Prvi ide za tim da se ne ulaže posebni napor oko aktivnoga duhovnog života, već ga se pokušava pretočiti u različite prigodne ili tradicionalne forme duhovnosti koje nemaju većega odjeka u svakidašnjem životu. Taj je pravac potreban najveće promjene, a zahvaća, očito, najveći dio vjerničke populacije. Drugi pravac prepoznatljiv je u različitim oblicima kvijetističkog pristupa duhovnosti koji postaju sve snažnijima, a koji teže odvajanju od svakodnevice, osobito od društvenog života, zatvaranju kršćana u privatne ili određene skupne oblike duhovnosti u težnji za osobnim posvećenjem (što je svakako nužno i nezaobilazno), ali

⁴⁹ Usp. Jerko VALKOVIĆ, Volonterstvo: navještaj nove kulture, 8.

⁵⁰ *Isto*, 9–10.

bez većega kršćanskog odjeka u društvu. Istinsko evangelizacijsko zalaganje u tome je pogledu teško ostvarivo. Treći pravac prepoznaje se, ako možemo tako reći, u »gorljivijim« nastojanjima življenja duhovnosti, ali nastojanjima koja često ostaju u opasnosti svođenja duhovnog života na prolazne emocionalne elemente, uz što su često vezani različiti oblici nerazumijevanja za postupnost obraćenja i kršćanskoga duhovnog hoda. Jasno je da u ova posljednja dva pravca ima puno pozitivnih elemenata i istinskoga kršćanskog osjećaja, ali i oni su potrebni promjene, usavršavanja i pročišćenja.

Postaje, dakle, razvidno da je jedan od temeljnih hrvatskih pastoralnih prioriteta danas skladno povezivanje duhovno-molitvenog i svakodnevnog života.⁵¹ Upravo je u tome ključ brojnih pastoralnih izazova. Problemi pastoralna u prvom su redu problemi duhovnosti. Metoda i projekt, kao nosivi stupovi aktivnoga pastoralnog djelovanja, razumljivi su i ostvarivi samo na temelju aktivne i zdrave duhovnosti. Izvan tog konteksta postaju (ili, bolje rečeno ostaju) samo promjenjivim elementima stalnog nastojanja za poboljšanjem nečega čemu nedostaje temeljna pretpostavka. Upravo je takav način djelovanja jedan od ključnih problema pastoralna danas. Stoga ostvarivanje svih koncilskih pastoralnih poticaja neće biti moguće bez ozbiljnog rada na buđenju i ostvarivanju bogatoga i snažnoga duhovnog života svih članova Crkve.

Zaključak

U ovom radu pokušali smo izdvojiti te, u odnosu na aktualnu pastoralnu praksu, obraditi nekoliko temeljnih pastoralnih poticaja koje je donio Drugi vatikanski koncil, a koji, u određenom smislu, predstavljaju utemeljujuće elemente aktivnoga pastoralnog djelovanja danas. Riječ je o poticajima koji su vezani za aktualiziranje deset teološko-pastoralnih tema: *actuosa participatio*, pripadnost Crkvi, organski značaj crkvenog zajedništva, aktivni katolički laikat, dijalog sa suvremenim društvom, pastoral kulture, stalno osuvremenjivanje pastoralna, poosobljeno pastoralno djelovanje, dragovoljstvo kao stil služenja i povezanost duhovnog i svakodnevnog života. Zasigurno postoje brojni drugi koncilski pastoralni poticaji i teme koje ovdje nismo dotaknuli. No, obrađene teme predstavljaju podlogu za aktualizaciju ostalih, osobito imajući u vidu aktualnu pastoralnu situaciju u Hrvatskoj. Iako su izdvojene

⁵¹ Usp. Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture. Teološko prepoznavanje znakova vremena u ozračju znanstveno-tehničke civilizacije*, Zagreb, 2008., 779–819; Nikola VRANJEŠ, *Promjena mentaliteta za obnovljeno pastoralno djelovanje. Bitni preduvjeti sustavne i cjelovite crkvene prakse*, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 2, 367–368.

teme obrađene na sažet način, u smislu isticanja onih elemenata koji su danas osobito potrebni unapređenja, vidljiva je važnost i značenje obnove pastoralnog pristupa danas u odnosu na njih, ali i na cjelokupno djelovanje Crkve.

Summary

**THE (UN)REALISED CONCILIAR THEOLOGICAL-PASTORAL THEMES
IN THE CROATIAN CHURCH
PASTORAL PRACTICE AND CONCILIAR RENEWAL TODAY**

Nikola VRANJEŠ

Theology in Rijeka – Dislocated Studies of Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Omladinska 1, HR – 51 000 Rijeka
nickvranjes@yahoo.com

The fiftieth anniversary of the opening of the Second Vatican Council is a privileged opportunity for the whole Church to reflect and review the course of the Conciliar renewal up until now. For our home Church this opportunity has to be used as an additional help in a further reflection on those theological-pastoral themes which were strongly affirmed at the Council, but which have not received an adequate attention and were, therefore, somewhat neglected in the pastoral practice up until now. In this article, the author tries to emphasise the importance of these themes, which would, hopefully, lead to their affirmation and implementation. In that effort, he selected ten themes that are of utmost importance for a developed pastoral practice, considered in the light of the Conciliar ecclesiology and pastoral guidelines. The author is aware that the list of themes could be substantially longer, but he chose to limit himself to these ten themes in order to stay within the bounds of this article. As already stated, the selected themes are somewhat affirmed in our pastoral practice, but not always in an adequate way. Therefore, the author utilises a method of theological-pastoral discernment, in order to identify those elements of the selected themes which need to receive more pastoral attention.

Key words: *Second Vatican Council, pastoral practice, Church, affiliation, actualisation.*